



## ELS DE SALVADOR D'ASCÓ, UN EXEMPLE DE LA NOBLESA RURAL CATALANA

---

JOSEP SERRANO DAURA

*Universitat Internacional de Catalunya*

### RESUM

La societat catalana s'organitza des de l'edat mitjana en grups estamentals, en raó de la posició social i econòmica dels seus membres.<sup>1</sup> En destaca l'estament nobiliari, també dit *militar* per la funció alta i històrica que tenia encomanada de la defensa militar de la pàtria. Ja dins d'aquest estament hem de distingir aquelles persones i institucions que com a tals també exerceixen jurisdicció i tenen vassalls (en el qual cas participen en les Corts Generals), d'aquells que posseeixen aquesta condició nobiliària sense ser senyors jurisdiccionals. A aquest segon grup pertany la família de Salvador, d'Ascó, des de la concessió del grau de cavalleria a Bartomeu Blai de Salvador el 1631, un grau en vigor a través dels seus descendents masculins fins a mitjans segle xx.

### INTRODUCCIÓ

Catalunya es configura històricament, com pràcticament tot Europa occidental i central, en una societat estamental. En aquest tipus de societat, tothom pertany a un o altre estament o ordre social; és a dir, les persones s'organitzen en diverses categories, dotades d'un estament peculiar, gaudeixen de certs privilegis comuns i ocupen una posició pròpia en la jerarquia social. S'accedeix a un estament si es reuneixen determinades condicions socials i econòmiques. També és cert que un membre d'un estament pot sortir i integrar-se en un

altre, amb l'única excepció de l'estament eclesiàstic, al qual s'accedeix per rang, no per altres mitjans, i no és hereditari.<sup>2</sup>

En cada estament es dona una organització jeràrquica, amb unes subcategories definides. El seu estatut es defineix per uns privilegis determinats, com dèiem, els quals també fixen la forma i el grau amb els quals els seus membres participen en la vida política i institucional del país. En tot cas, el rei en queda exclòs i el situem per sobre dels estaments.

D'altra banda i com sigui que la participació política dels estaments en el govern del regne en les Corts Generals es realitza en forma de *braç*, com se'n diu, això fa que en la pràctica s'utilitzi aquesta denominació com a sinònim de l'expressió d'estament (també ordre, estat, condició...).<sup>3</sup> Això no obstant, l'estament té un caràcter més ampli com a grup social que és, que no la de braç, ja que per exemple no tots els membres d'un estament s'integren en el braç corresponent.

En qualsevol cas i en general distingim tres estaments: l'eclesiàstic, el nobiliari i el reial o popular.<sup>4</sup> I així a Catalunya socialment i d'aquesta manera es forma una piràmide social amb un vèrtex que ocupa el monarca, i d'aquest com a primera autoritat del regne en depenen els tres grans estaments o grups socials que es formen; per sota dels quals ja tenim el gruix de la població que és el grup humà més nombrós, que són els homes majoritàriament vassalls i dependents d'un superior. A banda, encara tenim els grups marginals i els esclaus, que també n'hi ha —bé que separats de la societat.<sup>5</sup>

Aquests grups es configuren en moments diferents des dels orígens del país fins al segle XIII quan apareix la burgesia, amb una estructura social que malgrat tot es manté pràcticament fins al segle XIX. Ja amb aquesta organització, tot individu, a Catalunya, pertany a un o altre estament o ordre social; és a dir, les persones s'organitzen en diverses categories, en un estament peculiar, i uns tenen certs privilegis i ocupen una posició pròpia i preminent en la jerarquia social. Ara bé, s'accedeix a un estament o un altre, com deia, si es reuneixen determinades condicions socials i econòmiques.

Centrant-nos en el subjecte d'aquesta intervenció, la família de Salvador, arran de la concessió del grau de cavaller a Bartomeu Blai Salvador el 1631,<sup>6</sup> passa a formar part de l'estament nobiliari.

A aquest estament, també denominat militar, hi pertanyen tots els nobles. Una condició que s'adquireix per concessió del monarca o ja després per dret de sang, per herència de pares a fills. El costum del país és que, d'entrada, per a la

“LA FAMÍLIA DE  
SALVADOR, ARRAN  
DE LA CONCESSIÓ DEL  
GRAU DE CAVALLER  
A BARTOMEU BLAI  
SALVADOR EL 1631,  
PASSA A FORMAR  
PART DE L'ESTAMENT  
NOBILIARI.”

successió en la noblesa s'apliqui el principi de primogenitura i amb la preferència de l'home respecte a la dona. Sols quan no hi ha fills homes poden succeir les filles respectant també la preeminència de la de major d'edat. Aquí no es discrimina la dona, com en altres territoris, encara que la successió està condicionada a l'existència o no d'un germà.

L'estament nobiliari és, en tot cas, el segon estament del país en preeminència,<sup>7</sup> d'aquí la importància per a la família de Salvador del fet d'accedir-hi.

El rei és, en principi, l'únic que pot concedir la dignitat nobiliària en virtut d'una de les seves potestats, l'anomenada *potestat graciosa*. El monarca exerceix les altes potestats de l'autoritat pública que assumeix al seu regne: la de govern, la legislativa i la judicial. Però també posseeix la graciosa, que és la que li permet concedir gràcies, privilegis, indults i beneficis particulars o col·lectius. I un benefici o privilegi és la concessió d'un grau de noblesa.

Per la seva part, l'estament nobiliari té confiada una altra alta funció: la defensa de la pàtria. És qui ha de socórrer el rei en cas d'amenaça i de conflicte militar. I cal recordar que a Catalunya no hi ha exèrcit reial, sinó que quan hi ha guerra el rei ha de cridar els senyors per formar exèrcit amb els seus vassalls i al seu càrrec.<sup>8</sup>

En un primer moment, la major part de la noblesa catalana està integrada essencialment pels anomenats *magnats, cabalers, senyors o barons jurisdiccionals*, que posseeixen un feu o un castell i un territori amb els seus vassalls; una noblesa que sovint no és titulada i que pren com a cognom el nom del castell o del territori que senyoreja.

Però en el decurs del temps, a aquesta noblesa primigènia de magnats s'hi afegeixen altres dignitats en un ventall no gaire ampli de tipus i categories, amb inclusió de la noblesa titulada, que s'introdueix sobretot a partir del moment en el que el monarca assumeix la dignitat reial per l'Aragó a mitjans segle XII. I, tot i així, aquesta noblesa titulada és escassa, normalment reservada a persones molt pròximes al rei o ja de la seva pròpia família.<sup>9</sup>

Distingim dos tipus de noblesa:

— L'alta noblesa, la dels nobles titulats (ducs, comtes, marquesos, vescomtes, barons). Són els menys nombrosos.

— I els no titulats, que formen la baixa noblesa (cavallers, donzells, generosos, homes de paratge, ciutadans honorats —de Barcelona, Girona, Vic, Tortosa, Tarragona i Lleida—, burgesos honorats —de Perpinyà, Puigcerdà, Granollers, Vilafranca del Penedès i altres viles—, etc., són les diverses categories que s'apliquen).<sup>10</sup> És la majoria.

Ja he dit, també, que la condició nobiliària s'obté per herència o s'adquireix per concessió reial; però a Catalunya també s'assoleix per altres mitjans:

— Pel fet d'exercir un determinat ofici, com és el cas dels juristes i els metges si tenen el grau de doctor.

— I particularment les dones, perquè la poden adquirir per matrimoni (no ocorre el mateix amb els homes —de fet, avui és igual—).

En aquests dos casos el grau de noblesa és vitalici i no hereditari.<sup>11</sup> Pel que ens afecta a nosaltres, les esposes dels cavallers d'Ascó, si no la gaudien ja abans, adquirien així la condició nobiliària per matrimoni de manera automàtica.

Hi ha un grau de noblesa molt peculiar, el dels anomenats *ciutadans honrats*, que sorgeix el segle XII. Aquesta condició normalment s'assigna a homes preeminents i burgesos habitants de ciutats reials, i s'acaba assimilant al grau de cavaller. Fins i tot es crea una matrícula i una espècie de col·legi per registrar-los, amb el privilegi de crear-ne ells mateixos de nous, sense la intervenció del rei i sense perjudici del fet que el monarca en continuï nomenant altres pel seu compte. Així, apareixen els *ciutadans de matrícula* i els *ciutadans de privilegi* o *de nòmina reial*, que se'n diu. En tot cas, és el mitjà habitual d'ennobliment que usa la burgesia ciutadana, i és igualment hereditari.<sup>12</sup>

A la nostra terra tenim també ciutadans honrats de Barcelona i Tortosa. I a Ascó ho és Guillem de Socarrats, notari resident almenys el 1570, que ho és de Barcelona.<sup>13</sup>

D'altra banda, els títols superiors considerats dignitats reials, com ara els ducs, els marquesos i els comtes, es transmeten per dret de primogenitura de manera automàtica. En els títols inferiors, però, la successió s'ha de disposar per testament, o si de cas hi manca és el rei qui decideix (ell designa l'hereu entre els candidats); així ocorregué en el cas dels cavallers d'Ascó.

Val a dir que un noble pot renunciar a aquesta condició; però també es pot perdre de manera automàtica, diu el costum fet norma, si el seu titular passa a exercir el que es denomina una art mecànica, és a dir, oficis manuals, artesanals.<sup>14</sup>

En definitiva, totes les persones nobles gaudeixen d'uns privilegis personals com a integrants de l'estament militar. Així, estan subjectes a la jurisdicció del rei, de manera que, en cas de conflicte, solament els pot jutjar el monarca, o en nom seu el veguer com a representant territorial regi en causes civils, o ja el Consell Reial en assumptes criminals. No poden ser mai capturats ni detinguts d'ofici per cap delictes, és a dir, per la via inquisitiva; solament ho poden ser a instància de part, per denúncia de tercer. L'excepció es dóna en cas de delictes de lesa majestat divina i humana (heretgia i traïció), o per haver atemptat contra les potestats (o regalies) del monarca. Tampoc poden ser sotmesos a tortura judicial, excepte també en casos d'heretgia o traïció; si se'ls condemna a mort no poden ser penjats com els plebeus (el normal és que siguin decapitats); poden ser condemnats a penes corporals, però mai a penes pecuniàries; estan exempts de tributs reials, excepte si són mercaders; quan se'ls cita judicialment han de comparèixer en vint-i-sis dies (mentre els plebeus només disposen de deu); mai poden ser empresonats per deutes civils, els plebeus sí i fins que els paguen; adquireixen la majoria d'edat civil als 20 anys, quan la resta de població ha d'esperar als 25; i tampoc els poden embargar els animals (cavalleries), ni les armes, ni el llit ni l'aixovar de la casa.<sup>15</sup>

Aquests són en tot cas els beneficis i privilegis que gaudia també la família de Salvador i els seus titulars com a cavallers.

A banda, i en conjunt, aquesta noblesa laica posseeix propietats i rendes per tot el Principat; de fet, controla bona part del territori. I, històricament, és un estament molt conservador i molt gelós de la seva posició privilegiada, lluny del dinamisme econòmic de la burgesia.

Malgrat això, com ja he avançat, aquesta condició al final s'amplia més enllà del marc propi de la noblesa de tipus militar o jurisdiccional històriques, amb la burgesia que també aspira i vol ennoblir-se per adquirir i gaudir la posició extraordinàriament privilegiada de la noblesa, i així sorgeixen aquelles categories de ciutadans i burgesos

honrats que hem esmentat més amunt ja en l'àmbit urbà. I amb aquestes noves categories se n'amplien altres també de menors no titulades com la dels cavallers, la més generalitzada, però, entre l'oligarquia econòmica i terratinent de la zona rural —com és el cas dels Salvador d'Ascó.

Condicions, aquestes, que són menors i que, a més, poden comprar-se, i la Corona ho utilitza com un mitjà de finançament propi.

Aquest recurs és especialment important al segle XVII, en minvar els recursos de les colònies, per mantenir les càrregues de la monarquia, particularment les guerres que aleshores ha de suportar (pensem en la guerra dels Trenta Anys contra les potències protestants europees, i després la guerra dels Segadors contra Catalunya, precisament).

En qualsevol cas, cal insistir-hi, sols una part de la noblesa del país —aquella que, titulada o no, exerceix jurisdicció i té vassalls al país— és la que participa de la vida política i constitueix per la seva banda l'anomenat *braç militar*, que intervé en les Corts Generals. Però no és el cas dels Salvador d'Ascó, nobles sense jurisdicció, és a dir, sense vassalls.

El cap o president del braç militar, i de fet es pot dir que de l'estament, és el duc de Cardona, precisament també senyor de Móra, Tivissa i Garcia com a baró d'Entença.<sup>16</sup>

## ELS SALVADOR, D'ASCÓ

Fet tot aquest plantejament general, anem a veure qui són els Salvador d'Ascó: el seu origen, la seva ocupació, la seva evolució, etc., segons la documentació a la qual hem tingut accés i que hem localitzat. Tot sense perjudici d'altra informació que pugui aparèixer o que qualsevol persona pugui tenir o trobar i ampliar i fins i tot modificar la informació que aquí es conté.<sup>17</sup>

Les dades més antigues sobre aquest cognom a Ascó les tenim de 1416;<sup>18</sup> no n'hem trobat d'anteriors, tot i que imaginem que el primer Salvador arribava a finals del segle XIV o principis del XV.

### a) Els Salvador entre els segles XV i XVII

L'any 1416 els Salvador figuren a Ascó com a pagesos i llauradors, és a dir, terratinents o posseïdors de terra (molta o poca); i són Guillem (de fet, és mort perquè s'esmenten els seus hereus), Bernat, Berenguer i Arnau. No podem afirmar que tots siguin germans, però alguns ho deuen ser en tant que en la mateixa documentació consultada es fa referència a les terres "dels Salvadors".

Un fet (rar), per cert, que, d'altra banda, pot confirmar o pressuposar una relativa bona convivència amb la comunitat musulmana que conviu amb la cristiana a Ascó és, per exemple, que aquell Berenguer Salvador, el dit any 1416, explota conjuntament amb el sarraí Jun Alvamís unes terres a la partida d'Ortons.<sup>19</sup>

En el fogatge general que es fa al país el 1497 hi figuren: Joan, Joanot, Arnau i Pere Salvador. Joan i Joanot probablement siguin pare i fill.<sup>20</sup>

De tots ells, pel que uns quants anys després veiem, el qui ens interessa aquí és Pere Salvador, que és el fundador de la nissaga de Cal Cavaller més d'un segle després, amb

la concessió del privilegi al seu descendent Bartomeu Blai de Salvador.

El 1552, en l'acte de presa de possessió senyorial del nou comanador hospitaler fra Gabriel Àngel Sans, apareixen dos germans —Pere i Bartomeu Salvador— com a membres del Consell municipal d'Ascó.<sup>21</sup>

El 1553, en un altre fogatge, trobem solament Pere i Bartomeu Salvador (no dubtem que són els anteriors),<sup>22</sup> germans fills d'un Pere Salvador, probablement fill a la vegada ell mateix del Pere que localitzàvem el 1497.

En tot cas, l'esmentat Bartomeu és multat el 1558 pel comanador d'Ascó, perquè, en ocasió d'un capbreu que se celebra a la comanda, ell es nega a declarar els béns que hi posseeix.<sup>23</sup> S'hi oposa per raons que ignorem, i li posen una multa de 100 sous; com que tampoc la paga, el batlle compareix a casa seva i li embarga unes escopetes i una ballesta que hi troba fins a cobrir amb el seu valor aquell import.<sup>24</sup>

En la descendència del primer Pere Salvador de 1497 al llarg dels segles XVI i XVII es van repetint aquests noms de Pere i Bartomeu, i se n'afegeixen altres com són Joan i Francesc.

Dels dos germans esmentats del 1552, Pere i Bartomeu, el primer té un fill del mateix nom, que en data indeterminada es casa amb Francesca Font, i engendren dos fills: Perot i Cristina. Pere mor amb els fills menors d'edat, i Bartomeu és designat tutor dels nebots junt amb un altre nebot, Joan Franch Salvador, fill d'una germana comuna que sembla que també es diu Cristina.<sup>25</sup>

Bartomeu Salvador apareix casat amb una Franch, de la família en aquell moment principal del poble ja a mitjans del segle XVI (la seva germana era casada amb un altre membre de la mateixa família).<sup>26</sup> De fet, ja comparteix propietats i negocis diversos amb el seu probable cunyat Miquel Franch (per exemple un pati on abans hi havia hagut l'Hostal de Socarrats, com en deien). Però les dues famílies des de molt aviat són sòcies en negocis i tenen diversos vincles matrimonials i familiars.<sup>27</sup>

Ja en el Capbreu de 1607 apareixen els fills de l'esmentat Bartomeu: Bartomeu, Joan, Francesc, i Andreu Salvador:

— Bartomeu és pagès, en expressió de l'època en diuen *llaurador*, terratinent agrari, i rep el tractament d'honorable, signe inequívoc de la seva posició social dins la vila. És el cap de casa com a hereu del seu pare del mateix nom. Havia

“EL REI CONCEDEIX  
LA DIGNITAT A  
BARTOMEU BLAI  
SALVADOR EL  
29 DE MARÇ DE 1631.  
EN EL DOCUMENT,  
EL MONARCA JA  
ASSENYALA QUE A  
ELL LI CORRESPON  
OBSEQUIAR I  
HONORAR ELS QUI  
TENEN ELS MÈRITS  
NECESSARIS PER  
SER RECONEGUTS,  
I AGRAIR-LOS AIXÍ,  
AFIRMA, ELS SERVEIS  
QUE PUGUIN PRESTAR  
A LA CORONA.”

estat membre del primer Consell municipal de la universitat unificada de cristians vells i nous d'Ascó el 1599.<sup>28</sup>

— Joan és sastre. El 1596 fou jurat de la Cristiandat Vella i, per tant, un dels veïns que negocia la unificació de les dues municipalitats dels cristians vells i dels nous; el 1599 també és membre amb el seu germà del nou Consell municipal unificat; i el 1600 i el 1607 és batlle d'Ascó i, per tant, representant senyorial a la vila, la màxima autoritat municipal i jutge. És casat amb Blanca Franch, filla de la família que ja hem esmentat, comerciants a l'engròs d'oli. El matrimoni té almenys dos fills, Joan i també Bartomeu.

— Francisc és comerciant d'oli (té una botiga al carrer de l'Hospital), és casat amb Esperança Borràs i tenen una filla, Francina.

— Andreu Salvador és casat amb Elisabet Franch, germana de Blanca esposa de Joan. Elisabet és l'hereva dels Franch (filla de Bartomeu i néta de Joan Franch), comerciants d'oli, com deia dels principals d'Ascó i d'una família que en les darreres generacions compta sempre amb un canonge a la Seu de Tortosa. El matrimoni s'instal·la a la casa familiar dels Franch, a la plaça de l'Església, la qual avui es coneix com *ca l'Estanc*, i un dels seus descendents fou sant Pere M. Sans, a través de seva filla i hereva, Elisabet, que es casà amb Pere Sans.

A Ascó també hi ha un Pau Salvador, del qual no en tenim més dades, i els preveres Gabriel i Miquel, que potser també eren germans o almenys cosins dels anteriors.<sup>29</sup>

Dels germans abans citats, el 1628 Joan i Bartomeu Salvador són membres el Consell ordinari municipal.<sup>30</sup>

I hi ha un altre Salvador al poble, de nom Guillem, del qual no en podem establir cap vinculació amb els altres, però que uns quants anys després, el 1639, és batlle d'Ascó.<sup>31</sup>

Tornant als germans relacionats de 1607, el primer d'aquests, Bartomeu, l'any 1613 és l'encarregat precisament de recaptar les multes que s'imposen per no oir missa als moriscos d'Ascó que s'han pogut quedar al poble després de dictar-se l'ordre d'expulsió de 1610. Però en una visita pastoral del bisbe, es denuncia que porta temps sense declarar allò que ha recaptat i se'l requereix perquè passi comptes i ingressi el que deu, sota pena es diu, de ser "llançat de la Iglesia", és a dir, de ser excomunicat.<sup>32</sup>

Aquest Bartomeu Salvador, quan es produeix la nova població d'Ascó de 1615, després de l'expulsió dels moriscos de la vila, s'estableix en la que serà Cal Cavaller (fig. 1), a un cens de 3 lliures i 2 sous cada any. Una finca que aleshores tenia entrada pels carrers de Baix i de Fontanet, i que es va anar ampliant amb la compra d'altres edificis contigus.<sup>33</sup>

## b) El cavaller Bartomeu Blai Salvador

I així arribem a 1631, quan Bartomeu Blai Salvador, sembla que fill de l'anterior, rep el privilegi militar de cavaller de mans de Felip III (IV de Castella), per a ell i els seus descendents masculins.<sup>34</sup>

El rei concedeix la dignitat a Bartomeu Blai Salvador el 29 de març de 1631. En el document, el monarca ja assenyala que a ell li correspon obsequiar i honorar els qui tenen els mèrits necessaris per ser reconeguts, i agrair-los així, afirma, els serveis que puguin prestar a la Corona.

Per això, es diu, ara es reconeixen els serveis prestats i la fidelitat de Bartomeu Blai Salvador, i se l'honora, a ell i els seus descendents en línia recta i masculina, amb el privilegi militar amb el grau d'insigne. Un grau de noblesa no titulada, sense un títol nominal, i que implica la consideració militar de cavaller.

Es fa constar que la concessió és a petició de Josep Espuny, membre sens dubte de l'estament militar, segons la carta remesa a través del notari Miquel Pérez, de Barcelona, el dia 8 de març anterior.

Josep Espuny és qui presenta el candidat a obtenir la nova dignitat davant de la Reial Cancelleria i, per tant, del rei.

Amb el privilegi militar, també es concedeixen tots els beneficis i les dignitats corresponents al grau de noblesa que se li atorga, propis del Principat de Catalunya, amb el dret a tenir escut propi. L'escut (fig. 2) recull una pomera amb fruits abundants enmig d'un camp, i amb el lema (la divisa) de "Salvator dissolvit", tot pintat amb diversos colors molt vius i coronat amb un elm de front, de cara, amb les seves lambrequines (tres plomes). L'elm o casc significa aquesta condició de cavaller, de militar, que atribueix la concessió.

L'expressió que figura com a divisa de la família, *Salvator dissolvit*, d'entre els diversos significats del verb llatí *dissolvit*, l'únic que considero adequat és el que significa que Salvador, el cavaller, sempre compleix s'entén que les seves obligacions i els seus compromisos, la seva paraula. És el significat més erudit dels que s'atribueixen al verb; no dubtem que fou algú entès qui l'hi facilità.<sup>35</sup>

La figura de l'arbre sols pot entendre's com l'expressió de la seva vinculació i el lligam a la terra, i que sigui un pomer i amb tantes pomes probablement és una expressió al·legòrica a la fortalesa personal, sota un cel ben blau i saludable.

Tornant al nostre escut, que avui figura a la porta de Cal Cavaller, segons la concessió reial, es pot reproduir en totes les cases de la família, a les seves habitacions, als gots i les vaixelles, en els seus coberts, etc.; on vulguin de les seves propietats com a signe d'identitat i distinció.

Finalment, es paguen 505 sous i altres imports, per drets fiscals i de registre, a la Reial Cancelleria de Barcelona.

Bartomeu Blai passa a ser ja *de Salvador*. És casat amb Elisabet Bellver, filla i hereva del notari Pau Bellver, que exercí la seva professió a Ascó durant molts anys. Precisament la casa del notari era a la plaça de l'Església.<sup>36</sup>

"AMB EL PRIVILEGI MILITAR, TAMBÉ ES CONCEDEIXEN TOTS ELS BENEFICIS I LES DIGNITATS CORRESPONENTS AL GRAU DE NOBLESA QUE SE LI ATORGA, PROPIS DEL PRINCIPAT DE CATALUNYA, AMB EL DRET A TENIR ESCUT PROPI."



Fig. 1. Cal Cavaller,  
a la plaça a la qual dóna nom.  
Foto cedida per Cinta Anguera



Fig. 2. Escut dels Salvador,  
a Cal Cavaller d'Ascó.  
Foto cedida per Biel Pubill



Bellver havia succeït Guillem de Socarrats, notari ciutadà honorat de Barcelona, i a qui es deu un dels noms amb els quals des del segle XVI es coneixia la plaça de l'Església (ja que també s'anomenava *pla de Socarrats*).<sup>37</sup>

A partir d'aquí tenim la família que ja s'anomena *de Salvador*, i a banda hi ha les altres branques Salvador sense la preposició que ennobleix del *de* i que de fet formen diverses famílies més. Així, el 1661 tenim Josep, Andreu i Francesc Salvador, per exemple.<sup>38</sup>

### c) Els descendents

Pel que fa a la família del cavaller, Bartomeu Blai encara apareix en el Capbreu de 1639 declarant una sitja davant de casa seva, al carrer de Baix.<sup>39</sup> Finalment, el succeeix el seu fill Pau de Salvador Bellver, que contreu matrimoni amb Francesca de Torms.<sup>40</sup>

El 1661 (i encara el 1689) és cavaller Pau de Salvador Perendreu (se'l titula com a *donzell*); però atès el seu segon cognom pot ser que fos un nebot o fill d'una primera esposa del seu pare. Ho diem perquè Francesca de Torms, vídua de Pau de Salvador Bellver, encara viu aquell any, i òbviament no es diu *Perendreu*.<sup>41</sup>

A finals del segle XVII, el cavaller és Manuel Anton de Salvador, casat amb Felícia de Fluvià, pertanyent a un llinatge de la baixa noblesa de Palautordera, a la vora del Montseny; tenen dos fills, Ramon i Antoni. Un germà del cavaller és mossèn Pere Pau de Salvador, prevere.<sup>42</sup>

El 1724 i encara el 1734 és cavaller Antoni de Salvador i de Fluvià.<sup>43</sup> I morí sense descendència, perquè el succeeix el seu germà Ramon. Aquest, per la seva part, és casat des de 1724 amb Teresa d'Ossó i Domènech, de Vinebre (filla de Joan d'Ossó i Francesca Domènech, dues famílies també ennoblides).<sup>44</sup> Aquest matrimoni té dos fills, Josep i Ramon.

Precisament, des de 1734, una de les altres branques de cognom originàriament *Salvador*, perd la *r* final per un fet atribuïble a l'escrivà que aixeca acta del capbreu senyorial d'aquell any; però aquesta família ja passa a ser sempre més *Salvadó*; és un Josep.<sup>45</sup>

Josep de Salvador i d'Ossó mor sense successor directe, i també l'hereta el seu germà Ramon. Aquest ja és el nou cavaller almenys el 1761,<sup>46</sup> i és casat amb Francesca de Fontanilles i Bosquets, d'una noble família empordanesa. Tenen un fill, Baltasar de Salvador de Fontanilles, que contreu matrimoni amb la seva cosina, Josepa d'Ossó.

"LA CASA ÉS UNA DE LES PRINCIPALS DE LA VILA, A LA PLAÇA ENTRE L'ESGLÉSIA I L'AJUNTAMENT, ENCIMBELLADA AMB L'ESCUT FAMILIAR D'ASCÓ, EL MATEIX AMB EL SEU ELM (BÉ QUE AMB DISSENY MÉS REDUÏT); ES CONEIX AMB EL RENOM DE CAL DON."



Fig. 3. Façana principal de Cal Don a la plaça de la Vila d'Arnes. Foto cedida per Teresa Maria Comellas

D'aquest matrimoni en neix Josep de Salvador i d'Ossó, que ja és cavaller el 1786 i que es casa el 1800 a Ascó, amb Miquela Biarnés, filla de Miquel Biarnés Jordà, de ca Biarnés.

No sabem de quin d'aquests darrers Joseps es tracta, però un dels dos adquireix i té casa i propietats a Arnes (Terra Alta). La casa (fig. 3) és una de les principals de la vila, a la plaça entre l'Església i l'Ajuntament, encimbellada amb l'escut familiar d'Ascó, el mateix amb el seu elm (bé que amb disseny més reduït); es coneix amb el renom de *cal Don*.<sup>47</sup>

Ja Josep de Salvador i Miquela Biarnés tenen un fill i successor a la casa que és Ramon de Salvador Biarnés.<sup>48</sup>

Hi ha un segon fill, Josep, del qual en principi en tenim poques dades però que acaba rebent el patrimoni d'Arnes, on es casa. Efectivament hi contreu matrimoni amb Benita Ramon de Valjunquera, i tenen dos fills, Antoni i Dolors.<sup>49</sup>

Una altra filla és Francesca Antònia, que ingressa al convent de Santa Clara de Tortosa, un dels més importants i rellevants de la diòcesi; ella en fou priora i va morir el 1837, expliquen, que amb fama de santedat.<sup>50</sup>

Una altra filla de Josep de Salvador i d'Ossó és Maria Teresa, que es casa en primeres noces amb Josep de Montagut i Nogués, advocat, ciutadà honrat de Barcelona, resident a Tortosa i amb casa i propietats a la Torre de l'Espanyol. El matrimoni se celebra a l'oratori de Cal Cavaller el 21 de maig de 1792.<sup>51</sup> Tenen dos fills, i un, Josep, rep el 1833 el comtat de la Torre de l'Espanyol de mans de la reina regent Maria Cristina, després de jurar Isabel II com a reina d'Espanya.<sup>52</sup>

Maria Teresa envidua de Montagut, i es torna a casar amb el noble Bonaventura d'Oriol i Duran, de Flix.<sup>53</sup> I una quarta filla, Felícia (en algun document l'anomenen Miquela), es marida amb un germà del seu cunyat, Josep Antoni d'Oriol i Duran;<sup>54</sup> una filla d'aquest matrimoni, de nom Maria, es casarà amb Antoni Rafael de Montagut i de Salvador, cosí del seu pare.<sup>55</sup>

El nou cavaller Ramon de Salvador casa amb Maria Teresa Nabàs el 1812 (de Benassal, a Castelló), i s'estableix a Tortosa. La novetat i curiositat és que posseeix una fàbrica de paper a Alfara de Carles, i també es dedica al crèdit i deixa diners a particulars.

Tenen sis fills: Josep, Ramon, Antoni, Amàlia, Antònia i Carme (aquesta morta prematurament deixant dos fills, Llorenç i Filomena Diago).

Ramon de Salvador en el seu testament estableix un llegat de 50 lliures ardots a favor dels pobres d'Ascó (a rebre'ls el rector de la Parròquia per repartir entre qui consideri més pobres); i deixa 30 lliures més a l'hospital també d'Ascó.<sup>56</sup>

Precisament, en una visita pastoral de 1815 ja se cita l'oratori privat dedicat a sant Antoni de Pàdua, a Cal Cavaller, com també s'afirma per exemple que l'ermita de Santa Paulina (l'antiga ermita), ja es troba derruïda.<sup>57</sup>

El succeeix Josep, potser l'últim cavaller nascut a Ascó el 1814, que el 1850 es casa amb Isabel de Ferran i Cifré, de Sant Mateu (Castelló). Tenen dos fills: Ramon i Baltasar. El pare nomena hereu el fill gran, però com que no es comportava com calia va autoritzar la seva esposa a desheretar-lo i designar hereu l'altre fill si ho trobava necessari. La qual cosa ella va fer efectivament, i instituï hereu de la casa Baltasar.<sup>58</sup>



Fig. 4. Façana sobre el riu Ebre a Cal Cavaller d'Ascó. Foto cedida per Biel Pubill

Baltasar de Salvador i Ferran es casà el 1890 amb Maria Miracle d'Aiguavives i de León, filla dels marquesos de Las Atayuelas de Zambrano i de Guardia Real, d'una família molt vinculada i al servei directe de la família reial, i resident a Tortosa.<sup>59</sup> El matrimoni s'instal·la ja a Barcelona, on resideix, tot i passar llargues temporades a Ascó.

Aquest cavaller aconseguí el 1899 llicència per instal·lar una bomba d'aigua al riu per regar les seves illes.<sup>60</sup> Deu ser dels primers sistemes de regadiu instal·lats amb aigua del riu a Ascó ("para elevar agua con destino al riego"). Mor el 1917. La seva esposa traspasa el 6 de desembre de 1935.<sup>61</sup>

D'aquest matrimoni en neix Manuel Antoni de Salvador i d'Aiguavives (cavaller també del Sant Sepulcre) i es casa amb Eulàlia Malla Verdú. El matrimoni segueix residint a Barcelona alternant estades a Ascó; no tenen descendència i és de fet l'últim cavaller, mort a Ascó mateix la passada Guerra Civil espanyola.<sup>62</sup>

El succeeix en el patrimoni familiar la seva germana Maria Cinta, casada amb Manuel Beguer Piñol, de Tortosa, conegut entre altres com a historiador i autor de diverses obres i d'una breu biografia de sant Pere M. Sans.<sup>63</sup> En tot

cas diem successió patrimonial, ja que aquesta no es produeix en el títol, que com hem vist s'havia de transmetre per via masculina i, per les notícies que tenim, efectivament no hi ha ningú que el posseeixi.

### **PATRIMONI FAMILIAR**

Aquesta que hem vist és la família. Més o menys i a grans trets n'hem pogut reconstruir l'arbre genealògic. I voldríem exposar almenys unes quantes pinzellades sobre allò a què es dediquen, quin és el seu patrimoni i el que suposa tenir la condició de cavaller.

En origen els Salvador són pagesos terratinents, que ja a mitjans del segle XVI es dediquen també al comerç o al negoci de la producció i la venda d'oli (tenen el seu molí i les seves botigues), i també al comerç de fruits secs (sobretot panses i figues), que és un negoci florent a l'època amb vincles comercials molt importants amb els mercats del nord d'Àfrica, d'Oran sobretot. En algun document també se citen els seus cultius de moreres, per a la cria de cucs i la producció de la seda.

En aquests negocis de vegades actuen sols, en altres comparteixen l'activitat amb altres famílies que també s'hi dediquen. Ja he citat sobretot la família Franch, que s'extingeix passant el seu patrimoni a una branca dels Salvador precisament; però també ho fan formant algun tipus de societat amb altres famílies menors com els Pros, els Raduà, els Saragossa, els Pellicer, els Montornès, etc.

La base patrimonial de la família es crea a mitjans del segle XVI, i els germans Pere i Bartomeu Salvador ja són reconeguts amb el tractament local d'honorables, la qual cosa els situa entre l'elit social de la vila. D'alguna manera equiparables als burgesos propis de les ciutats. Formen part de la *mà major* de la vila.

Però aquest patrimoni rep una forta embranzida amb l'aportació que fa a la família a principis del segle XVII l'esposa de Bartomeu Blai de Salvador, Elisabet Bellver, filla del notari Pau Bellver.

Bartomeu Blai de Salvador hereta la casa familiar que sempre se situa al carrer de Baix, tot i que el seu accés principal ja deu ser per la plaça o carrer avui del Cavaller; i la va ampliant adquirint edificis immediats, com per exemple el 1639 quan en compra una a un Pere Ricart. Altres les fa seves executant crèdits que ell ha deixat i que no es paguen, per censos constituïts i endeutats. Però també té:

“EN ORIGEN  
ELS SALVADOR  
SÓN PAGESOS  
TERRATINENTS,  
QUE JA A MITJANS  
DEL SEGLE XVI ES  
DEDIQUEN TAMBÉ AL  
COMERÇ O AL NEGOCI  
DE LA PRODUCCIÓ  
I LA VENDA D'OLI  
(TENEN EL SEU MOLÍ I  
LES SEVES BOTIGUES),  
I TAMBÉ AL COMERÇ  
DE FRUITS SECS  
(SOBRETOT PANSES  
I FIGUES).”

Fig. 5. Perxe restaurat de Cal Cavalier d'Ascó. Foto cedida per Biel Pubill



- Eres i pallers.
- Sequers.
- Botigues d'oli al pla del Faedor, prop de la plaça de la Lleuda.
- Patis i corrals per tot el poble.
- Graners i unes sitges.
- Cases també a la plaça Nova.
- Bancals a la Figuereta.
- Illes a la partida de Pere Sans i del Teixidor.<sup>64</sup>
- Patis al carrer de Dalt, o de l'Estudi.
- Sínies amb pou a l'Horta.<sup>65</sup>

I la seva dona aportava el gruix de l'herència del seu pare, el notari Pau Bellver:

- Una casa a la plaça de l'Església (l'antiga Notaria).
- Altres eres, pallers i sequers.
- Una altra botiga d'oli.
- Corral al carrer de la Mola, etc.<sup>66</sup>

Aquestes són en tot cas les propietats que coneixem perquè paguen tributs senyorials, perquè són finques que el comanador d'Ascó els cedeix en establiment a canvi del cens corresponent. A banda tenen sens dubte altres finques que no estan subjectes a tributació en altres partides, i que, per aquesta raó, no es declaren en capbreus i no les hem pogut localitzar en la nostra documentació.

I cal pensar que, en el dret català, la família es configura com la dipositària d'un patrimoni que l'hereu rep per millorar, ampliar i traspassar al seu successor. Per això, la política de casament dels hereus també afavoreix l'increment patrimonial amb els dots o les herències que les esposes porten a la família del marit.

Amb tot, la condició de cavaller suposa una posició privilegiada no sols en la comunitat local sinó també en la comarcal. Veieu que els matrimonis dels fills es van repetint en les diverses generacions entre famílies iguals o vinculades entre si de Vinebre, la Torre de l'Espanyol, Flix o ja Tortosa.

És important dir, encara que ho repetim, que la noblesa permetia gaudir dels beneficis que ja he citat més amunt, i entre els quals destaca la immunitat davant la jurisdicció senyorial. El noble sols podia ser jutjat pel rei o per un jutge designat pel monarca d'igual o superior dignitat que l'encausat.

Però a més i en tot cas, la seva condició privilegiada implicava una posició social més elevada, a la qual la burgesia a les ciutats i els comerciants i els mercaders de la Catalunya rural sempre aspiraren, enfront de la noblesa jurisdiccional més conservadora i immobiliària. El noble és, en definitiva, home del rei i això ja li comporta una llibertat de moviments personal i comercial arreu, per tot el regne, sense cap càrrega ni tributació, ni cap control senyorial.

D'aquí també, segur, l'interès de Salvador per assolir la dignitat nobiliària, tots els beneficis personals i de tota índole que hem vist.

Un règim, en tot cas, que subsisteix fins a la implantació de l'Estat constitucional el segle XIX, quan, i entre altres,

“EL NOBLE ÉS,  
EN DEFINITIVA,  
HOME DEL REI I AIXÒ  
JA LI COMPORTA  
UNA LLIBERTAT  
DE MOVIMENTS  
PERSONAL I  
COMERCIAL ARREU,  
PER TOT EL REGNE,  
SENSE CAP CÀRREGA  
NI TRIBUTACIÓ, NI CAP  
CONTROL SENYORIAL.”



es consagra el principi d'igualtat de tots davant la llei. En aquest moment s'extingeix l'antic règim i la noblesa perd l'estatus que gaudia. Sorgeixen noves elits, és cert; però amb una nova configuració social i econòmica, sobre una base industrial i rendista; fins i tot en la noblesa que socialment subsisteix, el seu àmbit d'influència ve determinat també per la seva competència econòmica.

Malgrat tot, desapareix la noblesa històrica estamental i evidentment la jurisdiccional, i n'apareix una altra de nova, vinculada als cercles de poder del moment i que s'enriqueix amb el procés de desamortització que se segueix a Espanya, tot integrant-se en la nova oligarquia econòmica del país.

## APÈNDIX I

1631, març, 29. Madrid.

**El rei Felip accedeix a concedir el privilegi militar (de cavaller) a Bertomeu Blai Salvador, de la vila d'Ascó al Principat de Catalunya, per ell i els seus descendents directes en línia masculina, amb els honors, beneficis i immunitats propis d'aquella condició i amb dret a tenir i usar per tot el seu escut (que es descriu i dibuixa), a instància del mateix i de Josep Espuny (de Barcelona), acreditats els seus mèrits (que no s'especifiquen) i amb el pagament de 505 sous per l'enregistrament oficial de la gràcia reial concedida (Arxiu Particular de Manuel A. Beguer de Salvador, de Tortosa)**

*Nos, Philippus, Dei gratia rex Castellae, Aragonum, legionis utriusque, Siciliae, Hierusalem, Portugallie, Hungariae, Dal[m]atiae, Croatiae, Navarrae, Granatae, Toleti, Valentiae, Galleciae, [...], Hispalis, Sardiniae, Cordubae, Corsicae, M[...], Giennis, Algarbii, Algezirae, Gibraltaris, Insularum Canariae, nec non Indiarum Orientalium et Occidentalium insularum ac terrae firme, Maris Oceanorum; archidux Austriae; dux Burgundiae, Bravantiae, Mediolan, Athenarum et Neopatriae; comes Abspurgi, [...], andriae, Tirolis, Barcinonae, Rossilionis et Ceritaniae; Marchio Oristani et comes Goceani.*

*Non parrim ad regiam dignitatem spectat, illos qui ex optima et honorata proveniunt stirpe, et in praestandis obsequiis assidue ad laborant gratiis et favoribus insignire et condecorare, ut ipsi meritorum suorum condignam consequatur remunerationem et alii ipsius gratitudine acuitati ad nobis inserviendum promptius moveantur.*

*Qua propter cum tu fidelis ac dilecte noster Bartholome Blasi Salvador, villae de Asco, in nostro Principatu Cathaloniae, nobis summa cum fidelitate variis in rebus inservieris, sciamus quem te ab honoratis parentibus originem ducere, merito inducimur, ut in nostrae benevolentiae et gratitudinis signum utque quam gratus et acceptus nobis fueris constet te, prolem que tuam utriusque sexus susceptam et suscipiendam a teper rectam lineam virilem descendentem infrascripto honoris militiae gradu insignie.*

*Sic enim nostris regiis literis in morem nostrae Regiae Cancellariae Aragonum expeditis datis in presenti oppido Matriti, die prima mensis martii proxime fluxi anni praesentes [in]frascripti millesimi sexcentissimi trigessimi primi, [...]ssimus Josephbo Spuny, domicello Barcinonae domi[ciliato] quod te eundem Bartholomaeum Blasium Salvador nomine et vice nostris dicto militiae gradu insigniret et decoraret, cuius vigore dictus Josephus Spuny, te militem armavit cingulo que militari insignivit ut nobis legitime constitit ex instrumento recepto per dilectum et alumniam scribam mandati nostrum et notarium publicum Michaellem Perez, in dicta civitate Barcinonae, die octava eorundem mensis et anni.*

*Quo circa tuo nomine fuit maiestati nostrae humiliter supplicatum ut opportunum privilegium de super tibi concedere et expediri mandare dignaremur. Et nos petitione tua benigne suscepta eidem que annuente tenore presentis de nostra certa scientia regiaeque auctoritate deliberate et consulto omnia*

*et singula per dictum Josephum Spuny, virtute memoratae commissionis gesta et facta laudamus, approbamus, ratificamus et confirmamus equatenus opussit de novo concedimur et elargimur.*

*Decerentes quod tu dictus Bartholomaeus Blasius Salvador et filii tui utriusque sexus tam nati quam nascituri totaque tua et illorum proles et posteritas per rectam lineam virilem a te descendentes ex nunc ut ex tunc inposterum milites sitis nuncupati, nominati et intitulati, possitisque et valeatis deferre enseme calcaria et alia aurea ornamenta ad equestrem sive militarem dignitatem pertinentiae et spectantia, atque omnia et singula facere quae alii milites cingulis militari decorati facere, possunt et debent. Gaudeatis que utamini et fr[...].m utique furi et gaudere e possitis et valeatis [...] in personis quam in bonis omnibus illis pri[vilegiis], exemptionibus, libertatibus, immunitatibus, dignitatibus et auctoritatibus, gratiis, honoribus, praeminentiis, iurisdictione et praerogativis quibus caeteri milites et equites armati militarique cingulo decorati et eorum filii et descendentes per virilem sexum de iure, foro, constitutionibus, capitulis Curie, usu et consuetudine omnium regnorum et dominorum nostrorum et praesertim dicti nostri Principatus Cathaloniae et alias quoniam modo utuntur, potiuntur et gaudent, utique potire et gaudere consueverunt potuerunt et debuerunt, ac in omnibus actis et rebus peragendis milites nuncupemini et intitulemini aliaque omnia et singula vobis facere liceat quae ab milites et equites armati facere possunt et consueverunt et [...]tactus huiusmodi claves elucescat tua avita armorum insignia quae hactenus gestare consuevistis [...]m confirmamus verum etiam uberiori additamenta, roboramus et validamus tibi que et posteris tuos ac si[...]num quam gessissetis de novo concedimus [ESCUT]<sup>67</sup> et eligimur. Videlicet scutum indivisum superius quadratum inferius vero ovatum, in cuius medis illius coeruleum campum arbor nuncupata malus pomis abundans rebicundis in solo viridi plantata illustrat; et in huius elypei ora legitur "Salvator dissolvit"; et in ipsius stemmatis sumitate falça ferruginea clausa variis permis diversorum colorum ex urnata adest. Prout bec omnia pictoris artificio in medio praecedentis paginae cernuntur.*

*Quaequidem arma et insignia tu totaque proles et posteritas tua, tam nata quam nascitura de caetero gestare et in bastiludiis bellis duellis certaminibus armis annubis signis, aulis, domibus, vasis et aliis utensilibus et in omnibus actis, picturis et aedificiis pro libito apponere et affigere possitis, et valeatis absque ullo impedimento.*

*Serenissimo propterea Balthasari Carolo, principi Asturiarum et Gerundae, ducique Calabriae et Montis Albi, filio primogenito nostro charissimo ac post felices et longaevos dies nostros in omnibus regnis et dominiis nostris Deo propitis immediato haeredi et legitimo successori [...]tentum [...]perientes nostrum sub paternae benedictionae obtentu dicimus cumque [...] adm[...] vero illustri duci; illustribus, egregiis, spec[...]bilibus, vener[abiles] nobilibus, magnificis dilectisque consiliariis et fidelibus nostris, quibuscumque viceregibus, locumtenentibus et capitaneis generalibus, cancellariis, vicecancellariis, regentibus Cancellariam et doctoribus nostram Regiam Audientiam seu eadem regentibus officia, gerentibusque vices nostri generalis gubernatoris justitiae Aragonum et eius locumtenentibus, magistris rationalibus, baiulis generalibus, procuratoribus regiis, vicariis, baiulis, subvicariis, subbaiulis, justitis, juratis, alguzariis, virgariis, portariis, caeterisque demum [sic] universis et singulis officialibus et subditis nostris maioribus et minoribus, cuiusquemque dignitatis, praeminentiae, status, gradis et conditionis presentibus et futuris, dictorumque officialium, locatenentibus, nec non admodum illustri, illustribus ducibus, marchionibus, comitibus, vicecomitibus, baronibus, nobilibus, militibus atque aliis subditis nostris regnorum et dominiorum nostrorum Coronae Aragonum, presentibus et futuris, dicimus et destricte praecipiendo mandamus ad incursum nostra regiae maignationis et irae poenaque florenorum auri Aragonum bis mille nostris regiis inferendorum aerariis, quatenus privilegium huiusmodi tenentes et conservantes inviolabiliter que observari [fa]cientes te dictum Bartholomaeum*

*Blasium Salvador filiosque tuos utriusque sexus tam na[os] quam nascituros, etiamque tuam et illorum pro[enie] et posteritatem natam et nascituram, per rectam lineam virilem ex te descendente[m] pro militibus habeant, teneant, reputent, honorificent atque tractent; omnibusque privilegiis, libertatibus, immunitatibus et [...] praedictis uti et gaudere permittant.*

*Constitutionem [...]tenus tentaturi ratione aliqua sive causa [...] dictus serenissimus princeps nobis morem gerere, caeteri. Vero officiales et subditi nostri praedicti gratiam nostram charam habent ac praeter irae et indignationis nostrae incursum poenam praeappositam cupiunt evitare. Volumus autem et expresse iuvemus quod antequam hoc privilegiis utaris illua in officio secretarii Regesti gratiarum presentare tenearis uti ibidem praemissorum ratio sumatur de quibus per annotationem dicti secretarii in eadem factam constet, quod si praedicta intra quadrimestrae a die datae presentis non adimpleveris personae ver personis, ad quam seu quas praedictorum executio spectet, dicimus et praecipimus quatenus presentem gratiam non admittant quia eam nullius roboris esse declaramus.*

*In cuius testimonium praesentem fieri iussimus nostro regio [...] sigillo impendenti munitam.*

*Datis in oppido nostro Matriti, die vigesima nona mensis martii anno a Nativitati Domini millesimo sexcentesimo trigessimio primo, regnorum nostrum undecimo. Yo el rey.*

## APÈNDIX II

Escut imprès en el privilegi de concessió del títol a la família de Salvador, d'Ascó



### APÈNDIX III

1724, gener, 2. Ascó

**Capítols matrimonials concertats entre els futurs cònjuges Ramon de Salvador i de Fluvià i Teresa d'Ossó i Domènech, davant el rector d'Ascó, mossèn Jaume Vergés (Arxiu Històric Provincial de Tarragona [=AHT], Protocols de Tortosa, núm. 3482, Caixa núm. 1634, full solt)**

*Matrimoni se ha tractat mitgentsant la Gloria del Sperit, per intervencio de algunas honradas personas, per y entre lo senyor don Ramon de Salvador y Fluvia, fill llegitim y natural del "quondam" don Emanuel Anton de Salvador y de dona Felicia de Fluvia y Salvador, conjuges de la vila de Asco, part altra, ab la senyora Teresa de Osso, donsella filla llegitima y natural del "quondam" Joan de Osso [...] y de la senyora Francisca Domenech y de Osso, conjuges de la vila de Vinebre, sobre lo qual matrimonio son tractats, pactats y evinguts los presents capitols, ab lo modo y forma seguent:*

[I] *Primerament lo senyor don Ramon, dit contrabent, porta tots aquells drets que te en casa de son pare.*

[II] *Item, en altre capitol la sobredita Teresa de Osso, esposa esdevenidora del dit senyor don Ramon de Salvador, per a poder soportar les carrecs del present matrimoni, porta en dot y en nom de dot, la universal heretat y bens, veus, drets y accions que lo "quondam" son pare li deixa en son ultim y valido testament; y lo que la dita sa mare li dona.*

[III] *Item, lo dit don Ramon de Salvador fa de escrire a la dita senyora Teresa, esposa esdevenidora sua, per sa lloable virginitat, sinch-centes lliures moneda barcelonesa, dich 500 lliures de dita moneda, de les quals pugua pendre la mitat en propietat, ho tot en usdefruit, ab pacte, empero, y condicio que si pren tota la cantitat en usdefruit, dega restituir-lo a qui don Ramon disposara, despres de la vida de dita Teresa.*

[IV] *Item, dit don Ramon de Salvador, dit contrabent, en cas de morir sense fer testament, constituix a la dita Teresa de Osso, esposa esdevenidora sua, senyora majora y usufructuaria, mantenint son nom y mantenent los carrecs de la casa.*

[V] *Item, dit don Ramon de Salvador y Teresa de Osso y Francisca de Osso, mare de la dita Teresa, se asocian ha totas compres y milloras que faran durant lo present matrimoni; so es, vivint los tres, al ters, y vivint los dos, a la mitat.*

[VI] *Item, la dita senyora Francisca de Osso, en contemplacio del present matrimoni, fa donacio a la dita Teresa de Osso, sa filla, pura, perfeta y irrevocable, dita entre vius, de tot aquell sensal de preu y propietat de cent-y-vintisinch que li correspon la hisenda y bens de dita sa filla, y axi mateix de la cantitat de dos-centes lliures de aquelles que estant devent Llorens Servello, March Antoni Giner y Frances Cabut, de la vila de Corbera, per rao de pensions vensudes de major cantitat dels censals corresponen, y per dita donacio no vol estar ha eveccio alguna.*

[VII] *Item, se ha pactat que los millo[re]s se farant en lo present matrimoni, degon ser dels fills del present matrimoni si n'i aura, y si no que cada un d'ells pugua fer a ses libras volunt[at]s.*

[VIII] *Item, en cas de restitucio de dot, se dega restituir de la forma lo aura rebut.*

*Los quals capítols foren rebuts per mi, Jaume Verges, prebitero y rector de Ascó, en presència dels testimonis davall escrits, dia dos de gener de mil cet-cens-y-vintiquatre.*

*Testimonis Carlos Rovira y Joan del Forn, major, tots naturals de la vila de Ascó.*

## NOTES

1. Aquest treball s'elabora a partir de la conferència feta a Ascó, el 20 de juny de 2014, en el cicle "Les famílies nobles de la Ribera d'Ebre", organitzat per l'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre i el Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre. I forma part de les activitats del Projecte d'Investigació de la Secretaria d'Estat d'Investigació, Desenvolupament i Innovació (Ministeri d'Economia i Competitivitat), DER 2012-39719-C03-02: "Cultura política, doctrina jurídica y gobierno en Cataluña y Valencia (siglos XVI-XVIII)", dirigit pel Dr. Xavier Gil Puyol.

2. Víctor FERRO POMÀ, *El dret públic. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Eumo Editorial, Vic, 1987, p. 322-324.

3. Víctor FERRO POMÀ, *El dret públic*, p. 323.

4. Josep SERRANO DAURA, *Lliçons d'història del dret II*, Universitat Internacional de Catalunya, Barcelona, 2005, p. 19-22.

5. Entre els marginats tenim els jueus i els sarraïns, com els seus conversos, grups estrangers emigrats a Catalunya (els gitanos, els gascons), i tot grup humà que en definitiva es troba en una posició d'inferioritat legal o real. I encara que legalment no s'ho considerin, també podem incloure en aquest grup social els cristians vassalls de senyor, perquè no poden participar en les institucions de govern del país (Josep Serrano Daura, *Lliçons d'història del dret I*, p. 22).

6. Arxiu Particular de Manuel A. Beguer de Salvador, de Tortosa. He d'agrair al senyor Beguer la seva amabilitat en atendre'm ja fa anys (juny o juliol de 1996), a Tortosa, quan es preparava l'edició del llibre de Francesc Masip Masip, *Història d'Ascó. Crònica il·lustrada*, Ajuntament d'Ascó, 1999. Per aquesta raó el senyor Beguer em va facilitar una còpia de la concessió del grau de cavalleria i una altra en color de l'escut familiar per publicar-lo en aquell llibre (p. 146). Vaig transcriure el document i li'n vaig remetre l'exemplar; ara publiquem com a Apèndix I, el títol de concessió de la dignitat nobiliària a Bartomeu Blai de Salvador (p. 225-227), i com a Apèndix II l'escut del cavaller (p. 227).

7. Josep SERRANO DAURA, *Lliçons d'història del dret II*, p. 20-21 i 47.

8. Víctor FERRO POMÀ, *El dret públic*, p. 325.

9. El comtat de les Muntanyes de Prades fou erigit el 1324 pel rei Jaume II a favor del seu fill Ramon Berenguer (1308, València – 1366, ?), que el va rebre junt amb la baronia d'Entença (Móra, Tivissa i Garcia), fins que el 1341 ho canvià amb el seu germà Pere d'Aragó pel comtat d'Empúries. Ferran d'Aragó (1329–1363, Borriana), fill d'Alfons II, va rebre el marquesat de Tortosa i Camarasa.

10. Nota anterior.

11. Víctor FERRO POMÀ, *El dret públic*, p. 326-327.

12. Vegeu: Carme BATLLE GALLART, *Els ciutadans honrats de Barcelona. L'exemple dels Gualbes (s. XIV)*, Rafael Dalmau Ed., Barcelona, 2007; Juan F. CABESTANY FORT (ed.), *Aportación a la nómina de los "ciudadanos honrats" de Barcelona*, Instituto Municipal de Historia, Barcelona, 1962; Montserrat BAJET ROYO, "Ciudadanos de Barcelona, ciutadans honrats, i donzells en l'obra de Fontanella", *Barcelona. Quaderns d'Història*, 5, Barcelona, 2001, p. 159-170; i Víctor FERRO POMÀ, *El dret públic*, p. 153-154.

13. Archivo Histórico Nacional [=AHN], Comanda d'Ascó, Llibre 1752 (Capbreu de 1607), foli 25.

14. Víctor FERRO POMÀ, *El dret públic*, p. 326.

15. Víctor FERRO POMÀ, *El dret públic*, p. 327-328. De fet, pràcticament tots aquests privilegis o la seva major part es recullen en el dret feudal català, i així es reconeixen en els Usatges de Barcelona, una compilació de dret propi practicat a la cúria comtal de Barcelona realitzada entre la primeria i mitjans del segle XII —podeu veure l'edició *Los Usatges de Barcelona (estudios, comentarios y edición bilingüe del texto)*, en versions llatina i catalana, de Ferran Valls Taberner [i Ramon d'Abadal], reeditada conjuntament pel Departamento de Historia del Derecho de la Universidad de Málaga i Promociones y Publicaciones Universitarias de Barcelona, Barcelona, 1984.

16. Però finalment queda una última descendent femenina ja a finals del segle XVI, que es casa amb el duc de Sogorb, i aleshores va a viure fora de Catalunya.

A partir d'aleshores (1602) s'acorda que els membres del braç puguin elegir a qui vulguin d'entre ells per presidir-lo. Vegeu Josep SERRANO DAURA, *Lliçons d'història del dret II*, p. 47.

17. He d'agrair l'ajut de la senyora Núria Beguer de Salvador, que m'ha facilitat informació més recent sobre els seus familiars antecessors més immediats.

18. AHN, Ordes militars, Sant Joan de Jerusalem, Còdex núm. 678, folis 42 i s.

19. Altres dades en aquest sentit són, per exemple, que dos jueus posseïen cases a Ascó, un al barri cristià i l'altre a la moreria.

20. El fogatge és un cens de població que es fa poble a poble de les cases que en diuen *amb foc*, és a dir, habitades, i segons els caps de casa o caps de família. El publica Josep IGLÉSIES, *El fogatge de 1497. Estudi i transcripció*, II, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1991, p. 344-346.

21. AHN, Comanda d'Ascó, Caixa núm. 8172/1-13, doc. núm. 5.

22. Josep IGLÉSIES, *El fogatge de 1553. Estudi i transcripció*, II, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1981, p. 189-190.

23. AHN, Comanda d'Ascó, Caixa núm. 8175/1, doc. núm. 9.

24. Els senyors tenen el dret que es denomina *de capbreuar*, un dret que els permet convocar normalment cada 25 anys als seus vassalls perquè declarin els béns immobles que posseïen en nom de la senyoria, així com els tributs que en paguen. És una espècie de cens immobiliari i tributari, i els vassalls estan obligats a complir la crida senyorial feta a aquests efectes, sota la pena o sanció corresponent (Josep SERRANO DAURA, *Senyoria i municipi a la Catalunya Nova*, II, p. 765-767).

25. AHN, Comanda d'Ascó, Llibre 1752 (Capbreu de 1607), folis 32-33. Una Cristina Salvador declara amb Pere i Bartomeu Salvador en el mateix Capbreu de 1607.

26. La família Franch viu a l'actual Ca l'Estant, a la plaça de Socarrats, avui de l'Església. I es dediquen a la producció i la comercialització d'oli.

27. Almenys en el Capbreu de 1607 es declaren diversos béns compartits entre membres de les dues famílies: Joan Franch i Joan Salvador posseïen una casa a la "Christiandat Vella"; el mateix Joan Franch posseïa una botiga d'oli amb Andreu Salvador (són cunyats), al pla del Faedor; Bartomeu Salvador i una altra vegada Joan Franch, nebot seu, exerceixen de curadors dels hereus de Pere Salvador i Francesca Font com hem vist; etc. (nota anterior).

28. Arxiu Capitular de Tortosa [=ACTo], Protocols Ascó, 1596-1600, s/n.

29. Són dades que hem extret de diversos documents de l'AHN, Comanda d'Ascó, especialment del Llibre 1752, que conté un Capbreu de 1607. Precisament Joan Salvador és jutge senyorial (encarregat de rebre les declaracions) del Capbreu de 1607 a la Torre de l'Espanyol, mentre el prevere Miquel Salvador n'és un dels testimonis. Josep SERRANO DAURA, *Els moriscos de la comanda d'Ascó (Ascó, Vinebre i Riba-roja)*, i l'*ordre reial d'expulsió de 1610*, en premsa. D'entre els canonges de la família Franch, tenim Pere, que també és beneficiat de l'església d'Ascó, i posseïx el benefici del Roser, sota invocació de la Immaculada Concepció, fundat pel seu parent Mn. Jaume Franch el 1600 (AHT, Fons Notarial de Tortosa, Rotlle 134, any 1800).

30. AHN, Comanda d'Ascó, Caixa núm. 8175/1, doc. núm. 22.

31. AHN, Comanda d'Ascó, Llibre 1754 (Capbreu de 1639).

32. ACTo, Visites pastorals, Caixa núm. 7, Visita de 1613.

33. Així ho fa constar Bartomeu Blai de Salvador en el Capbreu de 1639: casa al carrer de Baix que "treu porta" al carrer de Fontanet (avui també carrer de Baix), i que dóna talment a "les ribes". En el mateix acte es declara una primera ampliació amb la compra pel que serà el primer cavaller, d'una altra casa contigua de Pere Ricart (AHN, Comanda d'Ascó, Llibre 1754, foli 62). Sobre la nova població d'Ascó segons Carta de 1615, atorgada després de l'expulsió de la major part de la seva comunitat morisca, podeu veure: Carmel BIARNÉS BIARNÉS, *Apunts d'història d'Ascó. Els moriscos a Catalunya. Documents inèdits*, Gràfiques Moncunill, Ascó, 1981; i Josep SERRANO DAURA, *Senyoria i municipi a la Catalunya Nova*, I, p. 355 i 363 i altres.

34. Nota 5. L'Apèndix I d'aquest article conté el document de concessió (p. 225-227), i el II l'escut atorgat (p. 227).

35. Del verb *Dissolvo, dissolvi*, amb significats corrents com “dissoldre, separar, desfer, destruir, anul·lar”, etc. No hi ha dubte que el significat ha de ser l'indicat, de persona seriosa i respectuosa. Com a Apèndix II publiquem l'escut (p. 227).

36. En el Capbreu tingut a Ascó el 1607 apareix el notari Pau Bellver, amb casa a la Vila de “fora” o Cristiana Vella, a prop de l'església parroquial (AHN, Comanda d'Ascó, Llibre 1752, fol. 4). Bellver ja exercia de notari el 1600 (nota 45). Diria que la seva casa era entre les cases de la Farmàcia i la Serraneta, perquè l'altra banda de la plaça es reparteix entre el comanador d'Ascó i el clergue de la vila (la casa que ocupen els beneficiats de la Parròquia).

37. Nota 27. Guillem de Socarrats dóna nom a la plaça de la l'Església, i encara que tardanament, el 1703, hom es refereix a la plaça “comunem de Socarrats vocatam, [...] que est ante parrochiale ecclesiam” (AHN, Comanda d'Ascó, Caixa núm. 8172, doc. núm. foli 7). El comanador d'Ascó declara la casa que posseeix a la mateixa plaça el 1761 (AHN, Comanda d'Ascó, Llibre 1759, Capbreu de 1761).

38. AHN, Comanda d'Ascó, Llibre 1755.

39. AHN, Comanda d'Ascó, Llibre 1754.

40. No sabem quan exactament; coneixem el seu matrimoni justament quan ell ja és mort, segons el Capbreu de 1689 i en nom seu, intervé Joan Daura com a procurador i declara uns béns de la vídua a Ascó: una casa al carrer de la Mola “damunt la riba”, amb un cens de 3 sous (AHN, Comanda d'Ascó, Llibre 1756).

41. AHN, Comanda d'Ascó, Llibre 1755 (Capbreu de 1661), folis 99 i s.; i Llibre 1756 (Capbreu de 1689), fol. 4. En el mateix Capbreu intervé Joan Daura en nom seu (nota anterior). Hi cabria la possibilitat que ella fos una segona esposa, i Pau de Salvador ser fill d'una primera esposa del seu pare.

42. Ell i un Marià Salvador, també sacerdot, declaren la casa que a Ascó, al pla de l'Església (o de Socarrats, o abans també de Sant Martí), ocupaven els beneficiats de la Parròquia, que limitava amb el Fossar (avui Vell), i l'hort del comanador (avui més o menys des de Ca Xavalí fins a Ca les Monques, inclòs Ca Pino) (Capbreu de 1689, nota anterior).

43. El 1724 es casa el seu germà Ramon, i en els seus capítols matrimonials ja consta que el seu pare és mort; el publiquem com a Apèndix III, p. 228). AHN, Comanda d'Ascó, Llibre 1758 (Capbreu de 1734).

44. Tenim els seus capítols matrimonials de 2 de gener de 1724 (nota anterior).

45. Així és de veure en el Capbreu d'aquest any (AHN, Comanda d'Ascó, Llibre 1758 C).

46. Ramon de Salvador declara en el Capbreu de 1761, i ho fa com a hereu i successor del seu germà. També intervé com a testimoni en l'acte de presa de possessió del nou comanador d'Ascó, fra Miquel Doz Naval, el 1764 (AHN, Comanda d'Ascó, Llibre 1759, Capbreu de 1761, folis 188 i s.; i Caixa núm. 8172/1-13, doc. núm. 8).

47. Avui coneguda com Casa Prada, a la plaça de la Vila, entre l'església parroquial i l'ajuntament; és un edifici del segle XVII com Cal Cavaller d'Ascó, però amb estils arquitectònics diferents.

48. Salvador-J. ROVIRA GÓMEZ, *Els nobles de Tortosa (segle XIX)*, Cossetània Edicions, Valls, 2008, p. 153. Aquest Josep de Salvador, ja com a cavaller, intervé en uns actes senyorialis de 1786 i 1787 (se cita com a “caballero hijodalgo”; AHN, Comanda d'Ascó, Caixa núm. 8172/1-13, docs. núm. 9 i 62/1).

49. Aquest Josep de Salvador apareix a Arnes però com a resident a Ascó encara a mitjans del segle XIX (vers 1860); de fet, és el seu fill Antoni qui s'instal·la definitivament a la vila de la Terra Alta. Antoni (conegut a Arnes com *el Don Vell*), es casarà amb Valera Vicente Buil, de Massalió (Mazaleón, Terol) vers el 1850, i el matrimoni arriba a tenir almenys deu fills coneguts: Alfons Maria, Maria Mercè, Patrocini, Cristòfora, Climentina, Assumpció, Emília, Nicàsia, Maria Dolors i Josep Maria. Aquesta branca dels de Salvador d'Arnes s'esgotà amb els fills de Josep Maria de Salvador Vicente, Antoni i Marià de Salvador de Buil, desapareguts la passada

Guerra Civil espanyola. Tota aquesta informació d'Arnes ens l'ha facilitat, amb una gran amabilitat, Teresa M. Comellas Cuadern, arnerola d'adopció, que he pogut conèixer recentment, i tardívolament, autora de treballs publicats com: "Arnes, portes endins", *Butlletí del Centre d'Estudis de la Terra Alta*, núm. 42 (2n semestre), Gandesa, 2005, p. 9-10; i *Arnes. Història. Pedres. Natura*, Centre d'Estudis de la Terra Alta, Arnes, 2010.

50. Salvador-J. ROVIRA GÓMEZ, *Els nobles de Tortosa*, p. 153. Sembla que ingressà al convent el 1800 (Arxiu particular de la senyora Núria Beguer de Salvador).

51. Salvador-J. ROVIRA GÓMEZ, *Els nobles de Tortosa*, p. 129.

52. Salvador-J. ROVIRA GÓMEZ, *Els nobles de Tortosa*, p. 131. Sobre el comtat de la Torre de l'Espanyol, vegeu Josep SERRANO DAURA, "El comtat de la Torre de l'Espanyol", *L'Enjub*, núm. 13, la Torre de l'Espanyol, 1999, p. 10-11. El comte rebé l'ordre de Carles III i fou comanador d'Isabel la Catòlica (Salvador-J. ROVIRA GÓMEZ, *Els nobles de Tortosa*, p. 129). Aquest de Montagut el 1835 és també "maestrante de la Real de Ronda". Cal afegir que un avantpassat d'aquest, Jaume Montagut, domiciliat a la Torre de l'Espanyol l'any 1667, ja era ciutadà honorat de Barcelona (AHN, Comanda d'Ascó, Caixa núm. 8172/1-13, doc. núm. 6).

53. Salvador-J. ROVIRA GÓMEZ, *Els nobles de Tortosa*, p. 141.

54. Salvador-J. ROVIRA GÓMEZ, *Els nobles de Tortosa*, p. 51. L'autor la cita com a Felícia en aquesta obra, en la p. 139; però després l'anomena Miquela a Salvador-J. ROVIRA GÓMEZ, *Armorial dels nobles de les comarques meridionals del Principat de Catalunya*, Diputació de Tarragona, 2008, p. 180; això no obstant, era Felícia (Arxiu Comarcal de les Terres de l'Ebre [=ACTE], Fons Notarial de Tortosa, Notari Jaume Guardiola, Registre 3208, Caixa 1444, folis 31-34). El matrimoni se celebra el 1796. D'aquest matrimoni en nasqueren els fills Josep Antoni, Teresa, Gil, Bonaventura i Jaume d'Oriol i de Salvador.

55. Salvador-J. ROVIRA GÓMEZ, *Els nobles de Tortosa*, p. 141.

56. ACTE, Fons Notarial de Tortosa, Notari Ramon Guardiola, Tom II, Registre 2916, Caixa TORT-338, folis 610-613 (testament de 1859).

57. ACTo, Visites pastorals, Caixa núm. 20, Visita de 1815.

58. Salvador-J. ROVIRA GÓMEZ, *Els nobles de Tortosa*, p. 154.

59. Salvador-J. ROVIRA GÓMEZ, *Els nobles de Tortosa*, p. 155.

60. Arxiu particular de la senyora Núria Beguer de Salvador.

61. Necrològica laudatòria publicada a *Correo de Tortosa. Diario Católico*, de 10 de desembre de 1935 (any XIII), núm. 5159, p. 3.

62. Nota de premsa de 14 de gener de 1934 publicada al *Movimiento Nobiliario* de 1931-1940, any 1938.

63. Manuel BEGUER PIÑOL, *El beato Francisco Gil de Federich: su vida y su martirio, su glorificación y su culto*, Impr. y libr. de Algueró y Baiges, Tortosa, 1945; *El beato Pedro M. Sanz: compendio histórico de su vida y martirio*, Impr. y libr. de Algueró y Baiges, Tortosa, 1947; *El Valle de Cardó: monografía histórica*, Impr. y libr. de Algueró y Baiges Tortosa, 1948; *Al despuntar el alba: trilogía histórica de la Reconquista tortosina*, Impr. y libr. de Algueró y Baiges, Tortosa, 1949; *Tortosa mariana*, Impr. y libr. de Algueró y Baiges, Tortosa, 1954; i *La Santa Cinta de Tortosa: breve historia documentada*, Impr. y libr. de Algueró y Baiges, Tortosa, 1964.

64. Les illes es dividien i repartien en dues partides, la de Pere Sans i la del Teixidor.

65. Aquesta informació patrimonial es recull essencialment en el Capbreu de 1639, pocs anys després de l'ennobliment de la família (AHN, Comanda d'Ascó, Llibre 1754, Capbreu de 1639, folis 62 i s.).

66. AHN, Comanda d'Ascó, Llibres 1754 i 1755 (Capbreus de 1639 i 1662), folis 72-73.

67. Apareix en l'Apèndix II següent (p. 227).